

Enna-Su'en'e Yazılan Mektup

AYŞE KARADUMAN*

Abstract

This study is concerned about the tablet Kt.h/k 17 (159-17-64) found in the 1956 excavations at Kültepe. The tablet is now in the Museum of Anatolian Civilizations. The text was transcribed, translated; a philological discussion and comments on the commercial system follows the translation. The term *ina sūnātim*, means “to smuggle silver under ones clothes without paying customs to Assyria”. Such smuggleries has rarely been seen in the documents of Kültepe. As a conclusion, the purpose of this tablet has been discussed. A copy of the tablet follows the text.

Anadolu'nun ilk tarihî çağına ışık tutan ve Kapadokya tabletleri olarak adlandırılan Eski Assurca yazılmış belgeler, o dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik yaşamı hakkında bilgi veren vesikalardır. 200 yılı aşkın bir süreyi kapsayan ve Assur Ticaret Kolonileri Çağı olarak bilinen bu dönemde, Assurlu tüccarlar, kervanlarla Assur'dan getirdikleri malları Anadolu'da saraya ve yerli halka pazarlamaktaydılar. Assurlular genellikle Anadolu'nun gereksinim duyduğu değişik kalitedeki kumaş, parfüm gibi malzemeler ile kalay getirmiştir. Anadolu'da üretilen altın, gümüş ve amutum gibi değerli madenleri ise, Assur'a götürmüştür. Bu ticari faaliyetler, hem Anadolu'nun yazıyla tanışmasını, hem de kültürel etkileşimi sağlamıştır. Ayrıca yerel şehir beylikleri, ticari faaliyetleri organize ederek, Assurlu tüccarlardan vergi almışlardır. Bu ise, onların ekonomik açıdan güçlenmesine ve hâkimiyetlerinin artmasına neden olmuştur.

Yerel beyler, alacakları vergilerin kaybolmaması için, belirli anlaşmalar çerçevesinde ticari ilişkileri denetlemek zorundaydılar. Bu kurallar çerçevesinde, tüccar getirdiği malı ilk önce saraya sunmak durumundaydı.¹ Bu sırada yerel bey tarafından belirli oranda konulan vergi, mallar satışa çıkmadan önce sarayda görevli memurlar tarafından tahsil edilmekteydi.² Bugüne kadar okunabilen metinlerden edindiğimiz bilgilere göre, *nishatum*, *šaddū'atum*, *tātum*, *išrātum* gibi vergiler tüccarlar tarafından ödenmekteydi. Bu vergilerin fazla olduğu veya tüccarlarca ödenmek istenmediği, getirilen malların saraydan gizlenmesine ilişkin tabletlerin bulunmasıyla anlaşılmıştır.

Kapadokya metinlerinde bir ticaret merkezi ile onun faaliyetlerini yöneten bir kuruluşu ifade etmekte kullanılan *kārum*, ödünç para alıp veren, faiz oranını saptayan, vergi toplayan ve siyasal bir örgüt olarak da *ālum'a* paralel bir merkezdi.³ Tüccarlar, aralarında çıkan anlaşmazlıkların çözümü için *kārum'a* başvurlardı. *Kārum'un* işleyiş mekanizmasını daha iyi kavrayabilmek için, onun merkez bürosunun (*bēt kārim*) ekonomik ve mali hareketliliğini incelemek gerekir. *Bēt kārim*, bakır ticaretini elinde tutmaktaydı ve tüccarlar aldıkları malın bir miktarını buraya teslim etmekteydiler. Kalay dışındaki ürünlerden giriş ücreti alma hakkına sahip *bēt kārim*, bir depozit bankası rolü oynamaktaydı.⁴

Tüccarlar, lüks sanayi hammaddesi oluşturmakta yararlandıkları gümüşü, Anadolu'da birtakım ödemeleri karşılamada da kullanmıştır. Ticaretin temel amacını teşkil eden gümüş, ticari mal için değiş-tokuş (*takas*) aracı olarak fonksiyon görmüştür. Gümüş pazarlarının bulunduğu merkezler Kaniş ve Şalatuwar idi. Anadolu'dan Assur'a götürülen gümüşten Assur'da gümrük vergisi (*nishatum*) ve oraya varmadan Anadolu içerisinde de komisyon (*šaddū'atum*) alınmaktaydı.⁵

Bu makalede ele alıp tanıtacağımız Kt. h/k 17 kazı envanter numaralı Enna-Suen'e yazılan mektup, tüccarın kaçak yolla gümüşü Assur'a sokma talebini konu alması açısından önem taşımaktadır. Söz konusu tablet, Kültepe'de 1956 yılında Prof. Dr. Tahsin Özgüç başkanlığında yapılan kazılarda II. tabakada ortaya çıkmıştır. Bu tablet, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunmaktadır ve 159-17-64 envanter numarasına kayıtlıdır (bkz Res.).

Kt. h/k 17

Şalim-Aššur'un Enna-Su'en'e yazdığı mektup, gümüşün küçük parçalara ayrılıp, giysilerinin altında gizlenmiş olarak Assur'a kaçak sokulması hakkındadır. Ayrıca, Şalim-Aššur, Enna-Suen'den bu konuda dikkatli olmasını ve *kārum* bürosundan yer değiştirmesiyle ilgili belgesini de almasını istemektedir.

1. a-na E-na-Sú-en₆
2. qí-bi₄ -ma um-ma Šál-ma-A-/šur-ma
3. i-ḫi-id-ma
4. šú-ḫa-ra-am iš-té-en₆
5. a-pá-ni-a tu₄-dam
6. KÙ.BABBAR 10 ma.na.TA i-sú-na-/tí-ni
7. lu nu-šé-ri-ba-am
8. a-bi a-ta be-lí a-ta
9. ku-šú-um lá i-kà-ša-/dá-ni
- k. 10. u₄-mu=ú ma-du
11. a-na wa-ša-bi₄-a
- a.y. 12. a-dí DUMU I-na-a ša
13. sí-ki ú-kà-lu
14. i-ḫi-id-ma tu₄-pá-am
15. ša kà-ri-im ša ša-sú-ḫi-/a

16. le-eq-a-am i-ṭup-pi-/im
 17. lu-dí-ú-ni-kum
 18. ki-ma ma-ma-an
 19. lá i-kà-le-e-ni
 20. a-bi a-ta be-lí a-ta
 21. i-ḫi-id-ma
 22. šú-ḫa-ar-kà
 k. 23. ṭur₄-dam

Metnin Tercümesi

1. Enna-Su'en'e 2. Šalim-Aššur şöyle söylüyor: 3. Dikkatli ol ve 4. bir uşağı 5. ilk <gelenle> buraya gönder. 6. Gümüşü on'ar mina üzerinden giysilerimizin altında 7. buraya sokalım. 8. Sen babamsın, sen beyimsin 9. kış gelmeden 11. oturmama 10. zaman varken 12. Innāya'nın oğlu 13. eteğimi tutuncaya kadar 14. dikkatli ol ve 15. kârum bürosunun benim yer değiştirmem hakkındaki mektubunu 16. al. Mektup içerisinde 17. sana bildirsinler. 18. Herhangi bir kimse beni 19. alıkoymayacak. 20. Sen babamsın, sen beyimsin 21. dikkatli ol. 22. Uşağını 23. buraya gönder.

Filolojik Açıklamalar

st. 6) sūnu CAD S, s. 386 b'da "kucak" karşılığı verilen bu kelimenin çoğul hali sūnātu'dur. TC 3/2, 117,13'de köle kızın sahibinden çaldığı nesneyi gizleme ifadesinde geçmektedir. BIN IV, 48, 23'de Timilkia'dan Šalatuwar'a giden ve tali yolları kullanmayan bir kervan Hurrama'dan geçecektir. Kalayı ödenmesi gereken vergileri vermeksizin kaçak yolla Hurrama'ya sokmak için iki yol izlenebilir: Biri yerli halkla anlaşmak, diğeri de kalayı *biltum* olarak taşımaktır. Kervan sahiplerinin kalayı Hurrama'ya kaçak olarak sokmaları imkansız ise, bu durumda gizli

Dipnotlar

- * Dr. Ayşe Karaduman, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 06800, Beytepe, Ankara. *kduman@hacettepe.edu.tr*
 Bu tabletin yayınlanmasına izin veren değerli hocam sayın Prof. Dr. Tahsin Özgüç'e teşekkür ederim.
 1 Goetze 1957, 76.

Kaynakça

- Bilgiç, E. 1941. "Asurca Vesikalara Göre Etilerden Önce Anadolu'da Maden Ekonomisi." *Sumeroloji Araştırmaları* 1: 913-50.
 Brinkman, J. A., M. Civil, I. J. Gelb, A. L. Oppenheim ve E. Reiner. (eds.). 1980. *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*. CAD N₂. Chicago: The Oriental Institute ve J. J. Augustin Verlagsbuchhandlung.
 Brinkman, J. A., M. Civil, I. J. Gelb, A. L. Oppenheim ve E. Reiner (eds.). 1984. *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*. CAD S. Chicago: The Oriental Institute ve J. J. Augustin Verlagsbuchhandlung.
 Civil, M., I. J. Gelb, A. L. Oppenheim ve E. Reiner. (eds.). 1971. *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*. CAD K. Chicago: The Oriental Institute ve J. J. Augustin Verlagsbuchhandlung.
 Clay, A. T. 1927. *Letters and Transactions from Cappadocia*.

- olarak, küçük parçalar halinde *ina sūnātim* (büyük olasılıkla kuşak veya peştamal içinde) olacaktır.⁶
 st. 9) kuşşam kašādu, kışın gelmesi anlamına gelen bir ifadedir. CAD K, s. 595 a.
 st.15) nasāhum "bir kimsenin yerini değiştirmek" anlamında kullanılan bir ifadedir. CAD N₂, s. 13 b.

Sonuç

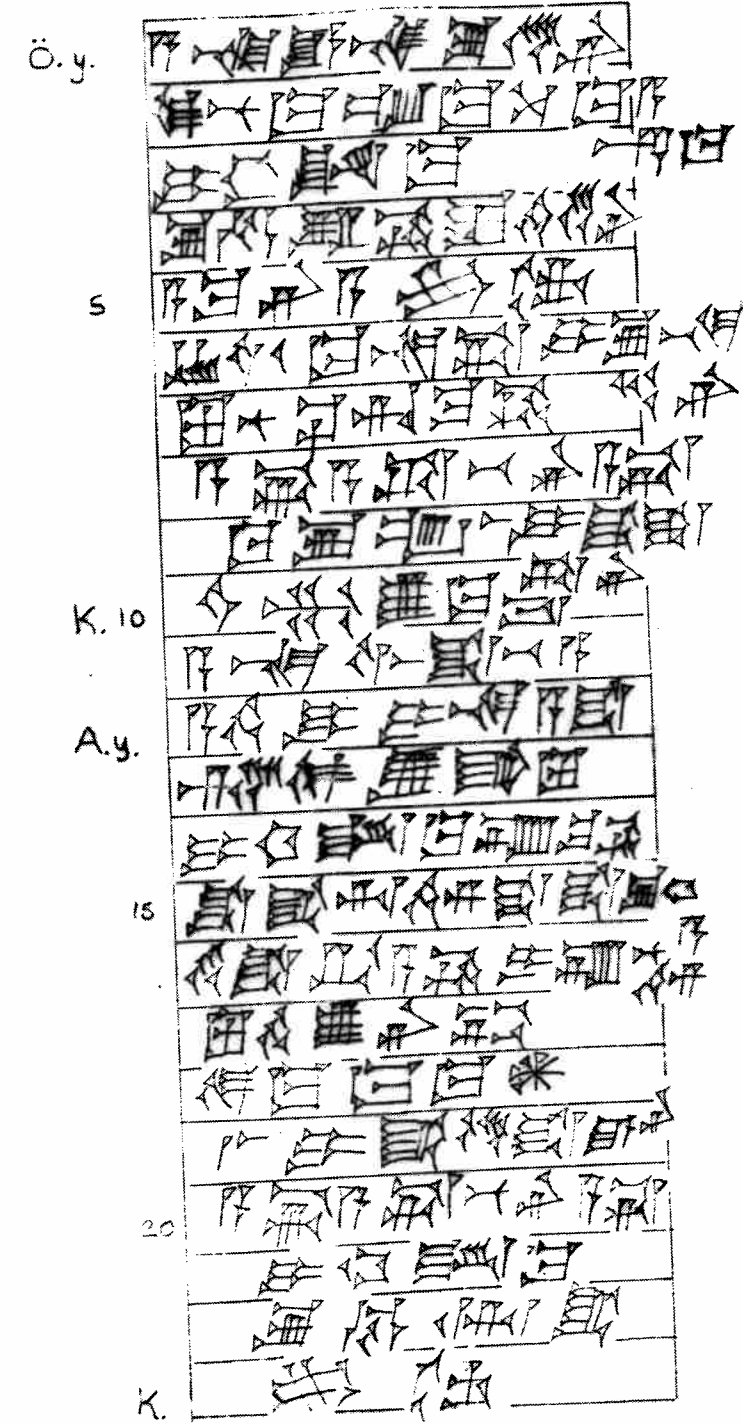
Tanıtığımız tablette Assur'dan Anadolu'daki ticari faaliyetlerini sürdüren Šalim-Aššur, kârum bürosundaki yerinin değiştirilmesi ile ilgili sıkıntılarını Enna-Suen'e yazarak yardım talep etmekte, ayrıca ondan bir uşak göndermesini ve onar minalık gümüşlerin giysi altında Assur'a sokulmasını istemektedir. Metinden anlaşıldığı kadarıyla Šalim-Aššur'un sorunu, kârum bürosundan kış gelinceye kadar yer değiştirmesi hakkında bir mektubun alınmasıdır. Çünkü, Innāya'nın oğlu herhangi bir nedenle hak iddiasında bulunmaktadır ve Šalim-Aššur yerini değiştirmek zorundadır. Alınacak mektup, Šalim-Aššur'un sorununu giderecektir, ancak onun hiçbir kimse tarafından alıkonulmayacağını da bildirmelidir. Šalim-Aššur, Enna-Suen'in bu konuda da dikkatli olmasını istemektedir.

Gümüşün giysi içine saklanarak herhangi bir vergi ödenmeden Assur'a sokulmak istenmesi, Kültepe metinlerinde ilk defa görülen yasa dışı bir olaydır. Benzer bir duruma kalayın Anadolu'ya getirilmesinde de rastlanmıştır. Bu eylem, bize ticari vergilerin alımında sıkı bir denetim uyguladığını göstermekle birlikte, bu çağda uygulanan vergi sisteminin ve denetiminin gelişmişliğini de ortaya koymaktadır.

Günümüzde olduğu gibi, o çağda da bazı tüccarların, kâr oranlarını artırmak amacıyla yasa dışı birtakım yollara baş vurarak, ödemeleri gereken vergilerden kurtulmaya çalıştıkları görülmektedir.

- 2 Garelli 1963, 223.
 3 Garelli 1963, 172, 175.
 4 Garelli 1963, 180, 182.
 5 Bilgiç 1941, 938; Michel 2001, 220.
 6 Veenhof 1972, 312, n. 435; Michel 2001, 263.

- Babylonian Inscriptions in the Collection of J. B. Nies*. BIN IV. New Haven: Yale University Press.
 Garelli, P. 1963. *Les Assyriens en Cappadoce*. Bibliothèque Archéologique et Historique de l'Institut Français d'Archéologie d'Istanbul 19. Paris: Librairie A. Maisonneuve.
 Goetze, A. 1957. *Kleinasien in Kulturgeschichte des Alten Orients*. Bölüm 2, 64-81. München.
 Lewy, J. 1936. *Tablettes Cappadociennes du Louvre*. TC 3/2. Paris: Librairie Orientaliste Paul Geuthner.
 Michel, C. 2001. *La Correspondance des Marchands de Kaniš au Début IIe Millénaire Avant J.-C.* *Littératures Anciennes du Proche-Orient* 19. Paris: Les Éditions du Cerf.
 Veenhof, K. R. 1972. *Aspect of the Old Assyrian Trade and its Terminology*. *Studia et Documenta ad Iura Orientis Antiqui Pertinentia* 10. Leiden: Brill.

Res. 1